

Mokslininko Rimanto Kontvaino išminties aruodai

Marijona Barkauskaitė

Lietuvos edukologijos universitetas, Ugdymo mokslų fakultetas, Edukologijos katedra, Studentų g. 39, 08106 Vilnius, marijona.barkauskaite@leu.lt

Žmogaus atliekamų darbų prasmingumą ir kokybę lemia daugelis vidinių ir išorinių veiksnių, kurių kaitos ir reikšmingumo spartą ir lygmenį koreguoja gyvenamasis laikotarpis ir kontekstas. Mokslininko kelio pamatai, siekiant kokybiško profesionalumo, praturtinant teorinį ir praktinį palikimą ateities kartoms, grįsti tomis pačiomis nuostatomis. Tai patvirtina Lietuvos edukologijos universiteto žymaus mokslininko geografo Rimanto Kontvaino gyvenimas, mokslinė veikla ir kūrybiškas jos realizavimas, kurį analizuos, įvertins, nagrinės ir pristatys jaunieji mokslininkai, aptardami, tyrinėdami mokslinį palikimą.

Kelių kartų žemaitišką gyvenimo būdą puoselėjantys Stanislava ir Jonas Kontvainai užaugino tris žemaitiško būdo darbščius, atsakingus vaikus: Rimantą, Algimantą ir Adelę. Kaip ir du vardai iš A raidės – nusakantys žemaitiškos kalbos taupumą, dažnai prilygstantį iškalbingumui „ja“, taip ir mokslininko R. Kontvaino darbai yra ryškūs, pripažinti pedagoginės bendruomenės, bet kolegų dažnai vertinami žemaitišku „ja, ja“. „Ja“ – nors ir išskirtinai talpus žodis, tačiau šio žodžio turinį privalu atskleisti įvardijant jo prasmingumą kalbant apie R. Kontvainą.

Vaikiškėmis akimis matytas ir nevaikišku mąstymu suvokiamas tėvų patiriamas nerimas, baimė iš toli girdimų „išvaduosime“, persipinanti su dienomis ir naktimis girdimais vertinimais „išdavikai“, „banditai“ iš „būstinių“ ir „žeminių“ suformavo 1941–1945 metais gimusių vaikų gyvenimo supratimą, sustiprinamą nuolat matomų vaizdų ir jausmų dėl į nežinią išvežamų kaimynų ar iš namų atimamų paskutinių grūdų maišų ir priverstinai išvedamų su meile augintų gyvulėlių. Tokia buvo aplinka, kurioje prabėgo geografo, istoriko, sporto mokslo pedagogo ir mokslininko Rimanto Kontvaino vaikystė.

Įdomu ir reikšminga tai, kad šio mokslininko gyvenimo kelias tartum atkartoja daugelio žymiausių pasaulio mokslininkų „kelius“, kurių pradžia „3 kilometrai laukų takais ir miško keliukais“ iki mokyklos „per lietu, spiginant speigui ir siaučiant pūgai“, avint „klumpėmis, medpadžiais, naginėm <...> vėliau medžiaginius batelius, kuriuos

gražindavome balta kreida“ (Kontvainas, 2016, p. 11). Reflektuodamas mokymosi metus mokykloje, R. Kontvainas pagarbiai kalba apie mokytojus, kurie buvo reiklūs „žinioms, bendrai tvarkai ir elgesiui“ ir sudarė sąlygas „savo paties pažinimui <...> savianalizei, tolimesnių kelių ieškojimui“ per pamokas, sporto, kraštotyros, dramos ir kitus būrelius nepažeidžiant pagrindinės prezidento Antano Smetonos atidarytos „Saulės“ mokyklos nuostatos „visuotinė susiklausymo, tvarkos ir mandagaus elgesio atmosfera“. Mokslininkas teigia, kad jo profesinį apsisprendimą nulėmė „puikūs mokytojai“, geriausi įvertinimai jo veiklos: meno, sporto, piliakalnių tyrinėjimo, darbo su jaunesniais mokiniais ir kt. darbuose. „Baigus mokyklą nebuvo jokių abejonių, kokią profesiją pasirinkti <...> Vilniaus valstybinį pedagoginį institutą, istorijos-geografijos specialybę“ (Kontvainas, 2016, p. 17). „Sunkvežimiu iš Švėkšnos į Vilnių <...> stojančiųjų penkis kartus daugiau negu priėmė į istorijos-geografijos specialybę“, <...> bet mano svajonė išsipildė“ (Kontvainas, 2016, p. 18–19).

Tartum eidama šalia matau docento Rimanto veiklas, darbus, todėl nestebina jo švelnumu, emocionalumu ir pasididžiavimu prisodrinti prisiminimai apie studijų pradžią, puikius dalykų specialistus, meno ir sporto entuziastus, kviečiančius būti ir dirbti kartu. Tačiau tuo džiaugtis teko neilgai. 1961 m. spalį pasirašiau „šaukimą į privalomąją karinę tarnybą“. Įvairaus statuso žmonių šiandien akcentuojamą „mokymosi visą gyvenimą“ nuostata kaip naują, svarbų iššūkį doc. R. Kontvainas jau tvirtai žinojo ir realizavo Odesos kariniame dalinyje, gyvendamas pagal griežtai koreguojamą kario dienotvarkę, atrasdamas laiko „skaityti ir konspektuoti istorines knygas, studijuoti ir skaityti užsienio literatūrą, sportuoti, sistemingai lankytis Operos ir baleto teatre, muziejuose, išmokti kalbų ir kt. Šis realus ir kasdieninis mokymasis tapo tvirtu pamatu prasingoms studijoms ir ankstyvam apsisprendimui mokslinei veiklai. 3 metus atitarnavus armijoje studijų programų kaita pakoregavo ir Rimanto kelią – istorijos-geografijos programą pakeitė geografijos-kūno kultūros programa. Žymūs geografijos mokslininkai prof. A. Stanaitis, P. Balionis, E. Stankūnienė, A. Vienožinskienė ir kt., praktikos Kaukaze, Tamošavoje ir įvairių tipų mokyklose sudarė sąlygas pažinti studijuojamų dalykų perspektyvas tolesniam karjeros keliui. Įdomu tai, kad labai įvairių visuomeninę (profsąjunginę) sportinę ir meninę veiklą studijų metu nustelbė geografijos dalykas, kadangi dar studijuodamas pradėjo dirbti Pedagogikos mokslinio tyrimo institute darbinio mokymo ir profesinio orientavimo sektoriuje, vadovaujamas dr. A. Galkytės, prof. L. Jovaišos, kurie savo moksliniais tyrimais pagrindė profesinio orientavimo sistemą Lietuvoje, iš kurios mokėsi kaimyninės respublikos.

Tuo metu Pedagogikos mokslinio tyrimo institutą daugelis ten dirbusių bendradarbių ir dabar vadina „auksinio amžiaus“ institucija, kiekvienas įvardydamas skirtingas veiklas, tačiau dauguma sustoja prie tų pačių vertybių:

- žmogiškojo kapitalo – žymiausių to meto Lietuvos mokslininkų, habilituotų daktarų, profesorių, docentų, tyrėjų Alfonso Gučo, Jono Laužiko, Meilės Lukšienės, Antano Mockaus, Bronislovo Bitino, Vlado Rajecko, A. Šoblinsko, A. Galkytės, J. Vaitkevičiaus, A. Gudonytės, A. Aleksandravičiaus, V. Grabausko, A. Poškienės,

A. Paurienės ir daugelio kitų, kurie mokė, globojo ir rūpinosi mums jauniems (tuometu) išugdyti mokslininko-tyrėjo, ugdytojo, švietimo politiko, kalbos, kultūros puoselėtojo, garbingo žmogaus kompetencijas;

- humaniško bendravimo – padėti vienas kitam dalijantis knygomis, skaitant vienas kito darbus, pavaduojant vienas kitą komandiruotėse, rengiant dokumentus, seminarus mokytojams, tėvams ir kt.;
- mokėjimo prasmingai dirbti ir turiningai praleisti laisvalaikį: seminarai-diskusijos, aptariant darbus, parengtus dokumentus, rengiant konsultacijas, seminarus, konferencijas pedagoginei bendruomenei;
- atsakomybės (asmeninės ir kolektyvinės) prisiėmimas saugant savo mokslinės institucijos prestižą, darbų kokybę visose veiklose (vykdant mokslinius tyrimus, atstovaujant instituciją nacionaliniame ir tarptautiniame lygmenyje) ir kt.

Svarbiausia tai, kad visuose įvardytuose užsiėmimuose jaunasis mokslininkas doc. R. Kontvainas visuomet būdavo tarp lyderių visose veiklose, ypač mokslinėje, nes jau dirbo ir dėstytoju valandininku Vilniaus pedagoginiame institute (VPI). Ruošdamas mokslinį darbą – disertaciją, daugiausia dėmesio skyrė mokinių sąmoningam profesijos pasirinkimui, bet iki šiandien liko ištikimas ir susirūpinęs kokybišku mokytojo parengimu pritariant ir stiprinant nuostatą, kad švietimas ir jo pagrindinis veikėjas – mokytojas yra svarbiausias ugdomasis veiksnys brandinant žmogų, tautą, visuomenę. Šias nuostatas mokslininkas pagrindė sistemingai vykdytų mokslinių tyrimų duomenimis.

Doc. R. Kontvaino mokslinio darbo ir įvairialypės veiklos srityse galima išskirti kryptis, kurios ypač reikšmingos pedagogikos ir edukologijos mokslui. Kaip ir dera aukščiausios kvalifikacijos specialistui, pirmumą teikia geografijos dalykui, jo mokymui(si), kuris sudaro sąlygas ugdytiniui suvokti pasaulio vientisumą ir sferų įvairovę, suprasti istoriškai kintančių geosistemų ir civilizacijų kultūrų sąveiką skirtingomis sąlygomis, skirtinguose kontekstuose. Nepažeisdamas universalumo ir tarpdiscipliniškumo, solidarizuodamasis su kitais mokslininkais savais moksliniais tyrimais pagrindžia vykdomo švietimo politikos aspektus, įvardydamas realybės ir siekiamybės aspektus, pats prisidėdamas prie metodinių priemonių, vadovėlių rengimo, realizavimo, skaitydamas paskaitas, vesdamas autorinius seminarus mokytojams, vadovaudamas studentų darbams.

Kitas mokslininko veiklos baras – tai mokytojų rengimas, pradedant studijų programų rengimu, inovatyvių formų, sąlygų joms realizuoti paieška, glaudus bendradarbiavimas su mokyklų geografijos mokytojais, vadovavimas studentų pedagoginei praktikai Lietuvoje ir užsienyje, SMD konferencijos, vadovavimas doktorantams. Mokslinių tyrimų duomenimis aiškiai nusako geografijos mokytojų rengimo privalumus ir trūkumus, vykdomais projektais ir eksperimentais realizuoja inovatyvius siekinius ugdant naujas kompetencijas. Išskirtinai daug dėmesio skiria virtualios aplinkos kūrimui ir taikymui geografijos mokyme(si). Išskirtinis mokslininko R. Kontvaino bruožas – tarptautinių ir nacionalinių fundamentinių ir praktinių mokslinių tyrimų organizavimas ir vadovavimas jiems sprendžiant aktualiausias problemas:

- 1) šiuolaikiniai žemės paviršiaus ir aplinkos topokartografinio vaizdavimo būdai;
- 2) žemėlapių praktinis taikymas ir lauko tyrimai;
- 3) mokyklinė geografija ir jos mokymas;
- 4) geografijos mokytojo profesinės kompetencijos problema ir jos sprendimo prielaidos;
- 5) kai kurie geografijos studijų programos studentų profesinio kryptingumo ypatumai;
- 6) geografija reformuojamoje mokykloje ir mokytojų rengimas.

Jas autorius apibendrinavo ir pateikdavo skaitytojui studijose, metodinėse priemonėse arba publikacijose. Visuose darbuose ypatingą dėmesį skyrė mokinių, studentų žmogiškųjų vertybių formavimui, pats būdamas darbštumo pavyzdžiu mokiniams ir kolegoms.

Reikšminga tai, kad R. Kontvainas, būdamas ne tik produktyvus mokslininkas ir lyderis geografijos ir edukologijos mokslo srityse, nepaliko nuošalyje ir sporto bei meno. Jis tapo pavyzdžiu ir šiandienams mokytojams, kolegoms, pedagogams, ir vaikams bei anūkams. Mokslininko sūnus ir dukra taip pat pedagogai. Tikėtina, kad tuo keliu pasuks ir anūkai.

Biologinių metų skaičiuoklė doc. Rimanto nepaliečia. Jo profesionalių diskusijų klausosi kolegos, mokytojai, studentai, trečiojo amžiaus universiteto studentai, žavėdamiesi ne tik geografo išmintimi, bet ir subtiliai skambančiu balsu, garsinančiu LEU Lietuvoje ir užsienyje.

Už visa tai, kas maža dalele darbų garsiai pasakyta, o tyliai baltu pavydu stebimasi didžiai gerb. Rimanto Kontvaino reikšmingais darbais, kartu su bendraamžiais iš LEU bendruomenės dėkojame ir džiaugiamės nuoširdžiu bendradarbiavimu, sužaistomis krepšinio rungtynėmis, išdainuotomis ir dainuojamomis dainomis, mokslinėmis įžvalgomis bei konsultacijomis ir nepakartojamais sušoktais tango.

Literatūra

Kontvainas, R. (2016). *Mano gyvenimo universitetas*. Vilnius: Homo liber.

Wealth of Wisdom Generated by the Scientist Rimantas Kontvainas

Marijona Barkauskaitė

Lithuanian University of Educational Sciences, Faculty of Education, Department of Education, Studentų St. 39, LT-08106 Vilnius, Lithuania, marijona.barkauskaite@leu.lt

Summary

The publication presents some of the significant writings of the scientist, geographer, active public figure who contributed to the efficient functioning of Lithuanian University of Educational Sciences in promoting the university and its constant improvement by educating teachers, managers and young scientists for educational institutions, through which career paths lead teachers to become not only educational policy-makers, but also statesmen and stateswomen.

Keywords: *childhood, school, university, scientist.*
